

Het einde van de drinkwaterfluoridering: definitief?

HOUWINK B. Het einde van de drinkwaterfluoridering: definitief? Ned Tijdschr Tandheelkd 1992; 99: 7-8.

B. Houwink, tandarts

Trefwoorden: Preventieve tandheelkunde – Fluoride

Datum van acceptatie: 13 september 1991.

Adres: Prof. Dr. B. Houwink, Rubensstraat 79, 1007 ML Amsterdam.

1 Inleiding

Het einde van de drinkwaterfluoridering, daar spreken wij in Nederland altijd over. Gelukkig is Nederland de wereld niet, al proberen wij wel steeds gidsland te zijn. Wat betreft waterfluoridering hebben wij de verkeerde weg geweest. Althans andere landen vinden het de verkeerde weg, want niemand heeft ons gevolgd. Om even de gedachten te bepalen: wij spreken over nu meer dan 200 miljoen menselijke gebruikers van water waar fluoride aan is toegevoegd, verspreid over de wereld. Bedenk wel dat bijvoorbeeld alle grote steden in de USA nog steeds het water fluorideren. Al 15 jaar loopt gids Nederland eenzaam alleen te zijn; het enige land ter wereld waar een einde werd gemaakt aan de waterfluoridering. Al die tijd, en ongetwijfeld nog veel langer, weten wij niet wie er gelijk heeft, wij of zij. Als ik tracht objectief de balans op te maken denk ik dat zij gelijk hebben.

Kalsbeek wijst er in zijn artikel elders in deze aflevering al op dat zelfs nu – met overal in de westerse landen minder cariës dan 25 jaar geleden – daar waar het water gefluorideerd is er nog veel minder cariës is. Op sommige plaatsen is er – zij het bij lagere absolute aantallen caviteiten – nog steeds de magische 50 à 60 procent minder cariës bij hen die gefluorideerd water gebruiken. Tandheelkundig gezien hebben de doorzetters dus echt wel gelijk. Ruimer medisch gezien waarschijnlijk ook. Nog steeds immers wachten wij vergeefs op de eerste bewezen nadelige bijwerking. Het is wel opmerkelijk dat de andere positieve werking, die van de verminderde osteoporose, in de discussie zo weinig aandacht krijgt. Het zou mij niet verwonderen wanneer ergens in de volgende eeuw dat aspect reden zou kunnen zijn om de Nederlandse gids rechtsomkeert te laten maken. Het zou mij overigens ook niet verwonderen als wij solist blijven, want wij blijven een land waarin de mensen niet gedwongen willen worden water te drinken met iets wat zij er niet hoogstpersoonlijk in hebben gedaan.

Een andere reden om toch weer te gaan fluorideren lijkt wellicht minder sterk, maar berust toch niet helemaal op fantasie. Kalsbeek laat zien dat met en zonder water-

fluoridering de cariësfrequentie in Nederland is afgenomen. Wat hij aan de Culemborgse en Tielse cijfers niet kan laten zien – je moet daarvoor naar jongere kinderen kijken, vooral in de grote steden – is dat er sterke aanwijzingen zijn dat de curve weer begint op te lopen. En helaas, nu is er niet zoals indertijd een nieuw produkt, fluoride-tandpasta, dat klaar staat om de patiënt alsnog te helpen. Het enige dat wij nu achter de hand hebben om de verslechtering om te buigen is waterfluoridering. Maar het zal wel heel erg veel slechter moeten worden, wil Nederland er weer mee beginnen.

2 De redenen voor het einde

Het einde van de fluoridering was voor wetenschappers van diverse disciplines van de sociale wetenschappen aanleiding zich te verdiepen in het waarom van het einde. Het is dan ook interessant vast te moeten stellen dat ondanks intensieve pogingen de vragen naar het waarom en waardoor nog niet zijn beantwoord. Er zijn wel aanwijzingen. Het moment in de tijd is zeker een factor. Het was de periode waarin milieubewustzijn ontstond en de fluoridering gaf daar tevens een stevige impuls aan. Na de jaren waarin Nederlanders eendrachtig aan de wederopbouw werkten begon het individualisme op te komen. Naar veler mening komt de politiek de eer toe – terecht in ons staatsbestel – beslissend te zijn geweest in de afwijzing. Helaas heeft zij het op het beslissende moment laten afweten. Misschien was het ook al te laat en/of hebben de verantwoordelijke staatssecretaris en fractiewoordvoerders niet wijs opgetreden. Daarmee wordt dan aangeduid dat het voor een groot deel de persoonlijkheid van de direct betrokken politici is geweest die de doorslag heeft gegeven. Uiteraard waren zij evenzeer kinderen van hun tijd. Het nobele besluit, in het prille begin van het experiment genomen, gemeenten een grote rol toe te delen in de besluitvorming lijkt, achteraf gezien, wel mooi, maar niet het beste te zijn geweest. Aan gemeentelijke en rijksoverheden heeft het teleurstellende eindresultaat overigens niet gelegen. Vele hebben het uiterste gedaan fluoridering

doorgang te laten vinden. Van de provincies kan dat niet worden gezegd. Die hadden meer en vooral beter kunnen doen. Dat de Maatschappijen Geneeskunde en Pharmacie fluoridering steeds hebben gesteund ligt voor de hand, maar het is goed dat nog eens te benadrukken.

3 Winst uit verlies

Er mag dan hier geen fluoridering meer zijn, dat wil niet zeggen dat het niets heeft achtergelaten behalve een generatie mensen die wat minder cariës hebben gekregen dan leeftijdgenoten met 'zuiver' drinkwater. Ik denk dat het experiment Culemborg-Tiel en de tijdelijke fluoridering elders in het land een rijke erfenis hebben nagelaten. Het wetenschappelijke onderzoek in de tandheelkunde en in mindere mate in de sociale wetenschappen heeft er beslist van geprofiteerd. De tandheelkunde als wetenschapsgebied heeft er ongetwijfeld veel van zijn bloei tussen de vijftiger en zeventiger jaren aan te danken. Vele impulsen van diverse aard gingen er van uit. Vele jaren heeft Nederland er door voortaan gelopen op het gebied van epidemiologie en pathologie van cariës. De banden met de medische wetenschap waren hecht.

Een tweede belangrijk effect van de fluoridering is geweest dat deze ertoe heeft bijgedragen dat de bevolking zich er bewust van is geworden dat tandcariës niet iets is dat je overkomt zonder dat je daar invloed op hebt. Velen hebben toen geleerd dat cariës is te voorkomen. Aanvankelijk alleen vóór hun – door de fluoridering – daarna door hunzelf. Het vrijwel algemene fatalisme over 'de wolf' is in ieder geval verwonderlijk snel afgenomen.

4 Voor- en tegenstanders

Het is leerzaam geweest dat zo duidelijk tot uiting kwam dat voor sommige tegenstanders van fluoridering het doel de middelen heiligde. Iedereen weet dat zoiets heel gebruikelijk is, maar de voorlichtende voorstanders, vooral die uit de wetenschappelijke hoek, hebben er tot het eind toe niet adequaat op kunnen reageren. Je kunt er

natuurlijk ook trots op zijn dat de voorstanders de waarheid nooit geweld hebben aangedaan. Uiteindelijk moet je vaststellen dat de tegenstanders er in geslaagd zijn zo veel twijfel over de veiligheid van fluoridering te wekken, dat met dat als argument alle andere redenen om niet te fluorideren werden overdekt. In het debat in de Tweede Kamer der Staten Generaal probeerden de leden de indruk te wekken pal te staan voor het principe van de vrije keuze – die de gebruiker van gefluorideerd water immers niet heeft. Veel leden twijfelden bovendien oprecht aan de veiligheid. De tegenstanders hadden hun doel bereikt; voor de middelen die zij gebruikten zullen sommigen zich nu toch wel schamen. Maar leerzaam was het zeker.

5 De tandartsen

Over de rol van de tandartsen in het drama is wel wat te zeggen. Enkelen deden om invoering te bewerkstelligen heel veel, de meesten wat (vooral informatie geven aan individuele patiënten) en enkelen werkten tegen. De organisaties van de tandartsen is weinig te verwijten. NMT, NVST, Ivoren Kruis, NVT, enz. hebben naar vermogen geprobeerd fluoridering doorgang te laten vinden. De individuele tandartsen echter hebben te weinig gedaan. Zij hebben rijpe kansen laten liggen. Zij demonstreerden niet op het Binnenhof toen zij daar door leden van de Tweede Kamer gewenst waren. Tijdens het debat in de Tweede Kamer bleek dat lang niet alle tandartsen van de leden van die Kamer hun op dat moment belangrijkste patiënt over de merites van fluoridering hadden gesproken. Waarom zal een kamerlid zijn nek uitsteken als zelfs zijn eigen tandarts geen kink geeft? Sprekend over de tandartsen in het algemeen zijn er boze tongen die beweren dat meer dan één tandarts in fluoridering broodroof zag en daarom te passief bleef. Hoe groot

dat effect is geweest zal wel altijd onbekend blijven. Het aantal tandartsen dat actief was tegen fluoridering was op de vingers van één hand te tellen. Zonder enig bewijs daarvan heb ik persoonlijk het gevoel dat 'de tandartsen' zo weinig actief waren omdat zij zo sterk bezig worden gehouden door de individuele patiëntenzorg en weinig politiek geëngageerd zijn.

6 De Nederlandse burgers

Een categorie die nog niet ter sprake kwam, is die van de Nederlandse burgers. Verbetering van hun gebitsgezondheid was het primaire doel. De pers heeft veel aandacht aan de zaak gegeven, vaak op positieve manier, te vaak onkritisch, soms negatief. De televisie heeft een paar heel scheve schaaften gereden. De grote invloed daarvan heeft de media- en voorlichtingsdeskundigen verrast. Zeker is dat vrijwel alle inwoners van het land half zeventiger jaren over fluoridering hadden gehoord en gelezen. Van belang lijkt, het is hierboven al gezegd, dat de discussie er toe heeft bijgedragen dat men er oog voor heeft gekregen dat tandziekten te voorkomen zijn. Voor velen was dat nieuws. Of 'de burgers' voor of tegen fluoridering waren, weten wij niet. Wel weten wij dat zij zich niet bang hebben laten maken voor fluoride. Dat blijkt wel uit het feit dat zij toen de fluoridering werd gestopt, in onverwacht korte tijd, massaal, gefluorideerde tandpasta gingen gebruiken. Dat ging zo snel dat er maar één verklaring voor is: de voorafgaande discussie over waterfluoridering. Uit het verlies dus toch wat winst. Maar een verlies blijft het.

7 Winnaars en verliezers

Er waren dus winst en verlies, maar wie won en wie verloor? Het was immers in de

eindfase echt een conflict geworden en dan verwacht je winnaars en verliezers. Hoewel de fluoridering is gestopt zijn de tegenstanders toch geen complete winnaars geworden. Immers, de Nederlander krijgt nu toch fluoride, en nog wel op een manier die minder precies doseert dan waterfluoridering. Ik bedoel het gebruik van fluoride-tandpasta. Gezien het onnodig hoge fluoridegehalte van die tandpasta (de meeste pasta's bevatten 0,15% fluoride) zullen velen langs die weg dagelijks nu meer fluoride opnemen dan via waterfluoridering het geval zou zijn geweest. Het is niet erg, het is zelfs goed voor hun skelet, maar het is een feit. Er is dus geen winnaar. Er zijn wel verliezers: de patiënten. De modale patiënt heeft een wat minder goed gebit en betaalt wat meer voor zijn gebitszorg. Er is ook nog een duidelijke groep grote verliezers. Dat zijn de (kinderen in de) lage socio-economische klassen, in het bijzonder de allochtonen. Zij zijn zonder meer het kind van de rekening. De destijds tegenstanders laten op geen enkele manier blijken zich daarvan nu iets aan te trekken.

8 Epiloog

De drinkwaterfluoridering is niet meer. Eén ding is zeker: het was voor de tandheelkunde een uiterst belangrijke periode. Jarenlang waren tandheelkunde, preventie en mondgezondheid frequent in het nieuws. Soms zelfs was het voorpagina-nieuws. Enkele dagen lang was gebitszorg het onderwerp van debat in de Tweede Kamer. Zoiets keert nimmer weer. Het is jammer dat het debat als een nachtkaaars uitging en een Napoleontische wet de gordijnen sloot. Het was een bijzondere tijd, en dat was het!